

חוטי התכלת**ספרי במדבר פרשת שלח פסקא קטו**

(קטו) ...ועשו להם ציצית, שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו ת"ל גדילים (דברים כב יב) מכמה גדילים אתה עושה אין פחות משלשה דברי בית הלל, בית שמאי אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת והלכה כבית שמאי. במה דברים אמורים בתחלתה אבל שיריה וגרדומיה כל שהוא:

ספרי דברים פרשת כי תצא פסקא רלד

גדילים תעשה לך, למה נאמר לפי שנאמר +במדבר טו לח+ ועשו להם ציצית שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו תלמוד לומר גדילים כמה גדילים נעשים אין פחות משלשה חוטים כדברי בית הלל בית שמאי אומרים מארבעה חוטים של תכלת וארבעה חוטים של לבן של ארבע ארבעות והלכה כדברי בית שמאי במה דברים אמורים בתחילה אבל בשיריה ובגרדומיה כל שהוא.

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לח עמוד א

/מתני'. התכלת אינה מעכבת את הלבן, והלבן אינו מעכב את התכלת. תפלה של יד אינה מעכבת את של ראש, ושל ראש אינה מעכבת את של יד.

רש"י מסכת מנחות דף לח עמוד א

התכלת אינה מעכבת את הלבן - ואף על גב דמצוה לתת תכלת ב' חוטין בציצית כדמפרש לקמן אפ"ה אין זה מעכב את זה ואי עביד ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא.

תוספות מסכת מנחות דף לח עמוד א

התכלת אינה מעכבת את הלבן - מצוה לתת ב' חוטין תכלת וב' חוטין לבן בציצית ומשמע לכאורה דאין זה מעכב את זה שאם הטיל שני חוטין מן האחד יצא כי הנך דקתני תפלה של יד אינה מעכבת את של ראש כו' אבל בקונטרס פירש אי עבד ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא וכן אנו נוהגין ובגמרא מוכיח כן... וא"ת ומנלן דבעינן ב' חוטין לבן וב' חוטין דתכלת דילמא אגדילים קפיד קרא אפילו חד מהאי וג' מהאי ויש לומר כיון דתרי מיני בעי רחמנא סברא הוא שיהיו שוין ועוד פתיל תכלת כתיב ופתיל משמע תרי כדדרשינן פרק בא לו (יומא עב.) וקיצץ פתילים פתיל שנים פתילים ד' ולבן נמי לא פחות מתרי דקדיש טפי כדאמרינן בגמרא דמתחיל בלבן ומסיים בלבן דמעלין בקודש ולא מורדין ומיהו טעם זה דפתיל לא יתכן דבפרק בא לו משמע וקיצץ דמקצץ אחד לשנים והכא על כרחין לא משמע תרי כדמוכח בספרי בפרשת [שלח] לך ובפרשת כי תצא ועשו להם ציצית שומע אני חוט אחד בפני עצמו ת"ל גדילים כמה גדילים נעשים אין [גדיל] פחות משלשה חוטין כדברי בית הלל משמע דמפתיל לא הוה שמעינן אלא חד ועוד דאי פתיל משמע תרי והכנף מין כנף לכל הפחות חד א"כ בלא גדילים נמי תיפוק ליה תלתא וצריך לומר שחולק על הש"ס שלנו דמשמע דחד מתכלת מהני ומה שאנו כופלים הד' לח' סמכינן אהא דאמרינן לקמן (דף מב.) רב אחא בר יעקב רמי ד' עייף להו מיעף ומעיל להו בגלימא ואביק להו כו' עד מר בריה דרבנא עביד כי דידן ופירש בקונטרס דלא אביק להו ועוד תניא בספרי ב"ש אומרים ד' של צמר וד' של תכלת ואם תאמר היא גופה מנלן שצריך לכופלן ואי הוה מפרשינן עשה גדיל ופותליו מתוכו היינו שצריך לפותלו כעין פתילה שהיא כפולה ניחא אבל בקונט' לא פירש כן ושם אפרש.

תוספות מסכת מנחות דף לט עמוד ב

ופותליו מתוכו - פי' בקונט' שחוט של כרך מן המניין ובל"א פי' שיהא הפתיל דהיינו הענף משולשל למטה ויוצא מן הגדיל ותימה דהא נפקא לן מציצית לקמן (מב.) ובמתנ' פי' בע"א שכפלו כעין פתילה והיינו עייף להו מיעף דלקמן (שם).

ספר הערוך ערך תכלת

...בפ"ק דברכות בין תכלת ללבן בגמ' תנא בין תכלת שבה ללבן שבה פי' שיש בה ו' חוטין של צמר לבן וב' חוטין של צמר הצבועין בתכלת ואחד מאותן שנים הוא שכורך על הז' ואין ניכר אלא ביום...

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מא עמוד ב

ת"ר: כמה חוטין הוא נותן? ב"ש אומרים: ד', וב"ה אומרים: ג'...

רש"י מסכת מנחות דף מא עמוד ב

ארבעה - חוטין נתן בחור הטלית וכופלן לשמנה.

תוספות מסכת מנחות דף מא עמוד ב

בית שמאי אומרים ארבע - טעמא דבית שמאי ניחא כדדרשינן לעיל (דף לט): גדיל שנים גדילים ד' אבל טעמא דבית הלל קשה דדוחק לומר דלית להו אלא גדילים שנים ופתיל תכלת הרי תלתא ושמע מינה הא דדרשינן גדילים

ד' היינו בכפילה ואלבן קאי והשתא סברי ב"ש דהוא הדין תכלת דפתיל לאו דוקא וסברא הוא להשוותם והיינו ד' חוטין בלא כפילה ובית הלל סברי דפתיל דווקא והא דביומא (דף עב.). דריש מפתיל התם (הוה ראשונים) דכתיב ברישא (תרי) מהדר דמיירי בכפול ור"ת פ' דמגדיל נפקא להו לבית הלל דעבות מתורגם עובד גדילו ונראה לפי זה דבית הלל דרשי גדילים הרי ששה וכשנכפלו י"ב ויתכן יותר דלא דריש גדילים וכן משמע בספרי ועשו להם שומע אני יעשה אותן אחד בפני עצמו תלמוד לומר גדילים מכמה גדיל אחד נעשית אין פחות משלשה דברי ב"ה ב"ש אומרים ד' של תכלת ד' של צמר (אכן) כי דייקת בה משמע דב"ה דרשי גדילים ואכל גדיל קיימי והשתא הויא דומיא דבית שמאי דאיירי בתכלת ובלבן ומיהו בספרי איכא דאמרי שנים של לבן ואחד של תכלת [וע"ע תוס' בכורות לט: ד"ה כמה].

תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מב עמוד א

מר בריה דרבינא עביד כדידן.

רש"י מסכת מנחות דף מב עמוד א

כד' - מכניס ד' חוטין ואחר כך כופלן לשמונה.

רמב"ם הלכות ציצית פרק א

הלכה ו

כיצד ב עושין את הציצית, מתחיל מזוית של טלית שהיא סוף הארוג ומרחיק ממנה לא יותר על שלש אצבעות למעלה ולא פחות מקשר גודל ומכניס שם ג ארבעה חוטין וכופלן באמצע, נמצאו שמונה חוטנים משולשין ד תלויין מן הקרן, ואורך החוטנים השמונה אין פחות מארבע אצבעות, ואם היו יותר על כן אפילו אמה או שתים כשרין, וכל האצבעות בגודל, ויהיה אחד משמונה החוטנים חוט תכלת והשבעה לבנים. +/השגת הראב"ד/ ויהיה אחד משמונה החוטין חוט תכלת והשבעה לבנים. כתב הראב"ד ז"ל /א/א/ טעות הוא זה אלא השנים של תכלת והשבעה לבנים עכ"ל. +

שו"ת הרמב"ם סימן רפו

(לחכמי לוניל). שאלה בהלכות ציצית פרק ראשון +ה"ו+ כתוב כיצד עושין הציצית מתחיל מזוית של טלית וכו' עד ויהיה אחד מח' חוטין חוט תכלת והשבעה לבן. לא ידענו מה הוא +כלשון השגת הראב"ד שם ה"ז, ועי' במבוא+ והיאך איפשר אלא השנים תכלת והשבעה לבן. ולוקח חוטי התכלת וכורך בו שתים כריכות. יורנו מורנו ורבינו למה יותר בתכלת מלבן והלבן שהוא מין כנף וממנו מתחיל ובו מסיים ובכריכתו איך נמעט...

תשובה +עי' מש"כ הרחיד"א בברכי יוסף או"ח סי' י"א סק"א בביאור התשובה+ יש לו לטוות חוט אחד מקצתו תכלת ומקצתו לבן ויש לו להכניס +ויש לו לתפוס כל חוט וחוט בפני עצמו (א"ח)+ כל חוט וחוט בפני עצמו וכופלו ושזרו עד שיהיו שבעה חוטין לבן ואחד תכלת שנאמר פתיל אחד ולא שנים +דרשה כזו לא נמצאה לפנינו ואולי מקורה במדרשים שנאבדו, עי' גוטמן בהצופה לחכמת ישראל שנה ו' עמ' רע"ג והלאה, ועי' יומא ע"ב א' פתיל פתילים הרי כאן ד'. + ולפי שהמצוה של תכלת שיהא הפתיל כולו תכלת לא נעשה מן הלבן אלא כריכה אחת בלבד סמוכה על הכנף +יבמות ד' ב'+ מין כנף ושאר החוליה עם החוליות כולן בתכלת חוץ מכריכה אחרונה שהיא בלבן הואיל והתחיל בו +עפ"י גמ' מנחות ל"ט א. + וכן כתב רבינו שמואל בן חפני הכהן ז"ל בספר שחבר +ה' ציצית לר' שמואל בר חפני הם חלק מספרו הגדול ספר המצוות, קטעים מה' ציצית אלו נדפסו ע"י הרכבי בחדשים גם ישנים ח"ג עמ' ל"א ועי' ישראלסון בהקדם אלף תשע מאות ותשע ועי' הרצוג שנה אלף תשע מאות וארבע עשרה ע' י"ז ועי' רמ"ש"ש אר"ב ל"ט ע' ק"ח לא"ן קטע נוסף מהלכות ציצית לרב שמואל בן חפני מצאתי בווסטימינסטר קולג' בקמברידג' תלמודיקה ב' שלשה דפים מפרק רביעי ופרק חמישי ושם אף מזכיר את ספר המצוות שלו, בכ"י אחר נזכר כתאב אלציצית ואפשר שנתנון לספר זה. + בלשון ערבי...

ביאור הגר"א אורח חיים סימן יב

ולר"ת כו'. תוס' הנ"ל כפי דאי איגרדום תכלת כו' אפי' נשאר כדי עניבה וכשיטתם דנותן ד' חוטין תכלת וד' לבן וע"ש ל"ח א' ד"ה התכלת כו' ומ"א ב' בד"ה בש"א ארבע טעמא כו' וכ"ד רש"י וע"ש בד"ה מתיבי טלית אין כו' וכ"ה בספרי פ' תצא מכמה גדיל כו' ובש"א ד' של תכלת וד' של צמר כו' והלכה כב"ש וכ"פ בגמ' שם כב"ש אבל דעת הראב"ד ששני חוטין בלבד של תכלת וששה של לבן והרמב"ם כ' דחוט א' לבד של תכלת וז' של לבן. וטעמם ממ"ש בספרי ועשו להם ציצית שומע אני יעשה אותן אחד בפ"ע ת"ל גדיל מכמה גדיל אין פחות משלשה דברי ב"ה ובש"א כו' כנ"ל והביאו תוס' הנ"ל ד"ה בש"א כו' מדקאמר שומע אני כו' משמע דפתיל תכלת הוא אחד לבד וגדיל לא כתיב אלא בלבן ומפרש הראב"ד חוט שלם והרמב"ם מפרש חוט א' ממש וע' בתוס' ל"ח א' סד"ה הנ"ל התכלת כדמוכח בספרי פ' שלח ופ' כי תצא כו' וע"ש סד"ה בש"א הנ"ל ולכך דחקו תוס' במנין תכלת כו'. ועוד דחקו בתוס' במנין ח' חוטנים דגמרא לא קאמר אלא ד' גדיל גדילים כו' ומפרשים ופתליהו מתוכו היינו שיכפלים ע"ש בד"ה הנ"ל. אבל בספרי עוד צ"ע דבה"א שלש ובש"א שמנה והא לא פליגי אלא בג' וד' אבל הענין כך הוא דודאי פתיל משמע אחת וכן ציצית דלבן נמי משמע אחת אבל לעולם שניהם שוין וב"ה מפרש גדיל ג' חוטין וה"ה ללבן ג' ובש"א גדילים הוא ארבעה כמ"ש בגמ' גדיל גדילים דב"ש סובר דגדיל משמע שני' דלא כב"ה דמפרש ג' ולא דרשי לשון רבים ג"כ וה"ה בתכלת ומ"ש בגמ' ד' שלשה הכל במין א' בלבד תכלת או לבן וכן מוכח כל הסוגיא. ומ"ש תוס' בסד"ה בש"א הנ"ל ומיהו בספרי איכא דאמרי כו'. ליתא בספרי אלא שלמדו מתחלת ספרי ועשו להם כו' כנ"ל וכמ"ש בסד"ה התכלת ואפשר דמפרשי שדברי ב"ה דאמרי ג' היינו ג' בלבן וא' בתכלת ול"פ ב"ש וב"ה אלא בתכלת אבל ליתא דבגמ' מוכח דבמנין הציצית קמפליגי:

[רבינו] בחיי במדבר פרק טו

וּכְתַב הַרְמַב"ן ז"ל (נלע"ד שזה טעות סופר וצריך לומר הרמב"ם) **במנין חוטין שהם שמונה שהשבעה לבנים, ר"ל שאינן צבועין, והשמיני תכלת משום שנאמר: "פתיל תכלת". משמע חד.** וזה התכלת הוא חוט של צמר צבוע בדם חלזון שהוא דג שדומה עינו לעין הים ודמו שחור כדיו. ובים המלח הוא מצוי, ושורין אותו צמר תחלה בסיד ואחר כך מכבסין אותו עד שיהיה נקי, ומטילין ביורה רותחת הדם ההוא והצמר עם סמנין כמו אהל וצריף כדרך שעושין הצבעין כדי שיקלוט הצמר את העין. **ויש אומרים שהשנים חוטים של תכלת והששי לבן.**

עשיית ציצית עם תכלת**תלמוד בבלי מסכת מנחות דף לט עמוד א**

ואמר רבה, שמע מינה: **קשר עליון דאורייתא...** יתיב רבה וקאמר משמיה דרב: **חוט של כרך עולה מן המנין,** אמר ליה רב יוסף: שמואל אמרה ולא רב. איתמר נמי: אמר רבה בר בר חנה, סח לי רבי יאשיה דמן אושא: חוט של כרך עולה לה מן המנין... רב חייא בריה דרב נתן מתני הכי, אמר רב הונא אמר רב ששת אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: **תכלת שכרך רובה - כשרה, ואפילו לא כרך בה אלא חוליא אחת - כשרה, ונויי תכלת - שלישי גדיל ושני שלישי ענף. וכמה שיעור חוליא? תניא, רבי אומר: כדי שיכרוך וישנה וישלש. תאנא: הפוחת לא יפחות משבע, והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה;** הפוחת לא יפחות משבע - כנגד שבעה רקיעים, והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה - כנגד שבעה רקיעין וששה אורין שביניהם. **תנא: כשהוא מתחיל - מתחיל בלבן, הכנף - מין כנף; וכשהוא מסיים - מסיים בלבן, מעלין בקודש ולא מורדין.**

רש"י מסכת מנחות דף לט עמוד א

קשר עליון - היינו נמי ההוא קשר למטה הלכה למשה מסיני כלומר קשר אחד בציצית מיהא דאורייתא ולהכי נקט עליון משום דאי לא עביד אלא חד קשר בסופו עביד ליה שמקיים את הגדיל כולו.

תוספות מסכת מנחות דף לט עמוד א

קשר העליון - בקונטרס פירש שני פירושים אחד אחר הגדיל ונקרא עליון כמו (נדה דף יג.) למעלה מן העטרה וזה אינו מוכח אלא דמיהא בעינן קשר ול"א פירש סמוך לכנף אבל קשר שאחר הגדיל כיון שרחוק מן הטלית משום ההוא לא היו כלאים

רש"י מסכת מנחות דף לט עמוד א

מין כנף - תחילה ואח"כ פתיל תכלת והאידינא דעבדינן חמשה קשרים היינו דאמרינן (שם /מנחות דף מ"ג:/) שקולה מצות ציצית ככל התורה כולה הלכך עבדינן שני קשרים מלמעלה ושלושה מלמטה משום מעלין בקדש ואין מורדין וכיון דאקדמה קרא למין כנף שמע מינה חשוב הוא הלכך אי מסיים בתכלת הוה ליה מוריד סוף הציצית מתחילתה.

תוספות מסכת מנחות דף לט עמוד א

לא יפחות משבע כנגד שבעה רקיעים - לפי שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ואנן דלית לן תכלת לא קפדינן בהא והא נמי דאמרינן צריך לקשור על כל חוליא וחוליא היינו כדי שיהא ניכר התכלת ומה שאנו נוהגים חמשה קשרים פירש בקונטרס גבי ציצית שקולה כנגד כל המצות לפי שציצית עולה ת"ר וח' חוטין וחמשה קשרים עולה תרי"ג ומיהו כל ציצית האמורים בפרשה חסירים יו"ד ויש לומר שיש פסוק והיה לכם לציצית וג' ציצית כתובים בפרשה ולמ"ד זו משלימתן וכן נוהג רבינו תם לעשות אותן ה' קשרים ב' בסמוך לטלית וג' סמוך לפתיל משום מעלין בקדש ולא מורדין כדאמרינן שמסיים בלבן ועל כל קשר שני קשרים כדי שיהא קשר של קיימא מיהו לא מצינו שום סמך בהש"ס מפורש מה' קשרים ויש לומר דהא דאמרינן צריך לקשור על כל חוליא וחוליא היינו אחת של לבן ואחת של תכלת שהן שתיים והשתא כשאין פוחת משבע עושה ה' קשרים סמוך לטלית קשר אחד ואחר כך שתי חוליות אחת של תכלת ואחת של לבן קשר אחד עד שמסיים שש חוליות הרי ארבעה קשרים ואחר כך עושה חוליא שביעית של לבן כדי שיהא מסיים בלבן ואחר כך קושר אחד הרי ה' קשרים ויש מפרשים לא יפחות משבע כריכות בין כל קשר וקשר.

שו"ת הרמב"ם סימן קלח

השאלה העשרים שאלה איך עשיית הציצית, האם חוליות כמו שאמר התלמוד +מנחות ל"ט א'+ הפוחת לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה או (האם) הן כריכות, כמו שעושים הזקנים וכמו שנמצא כתוב למקצת הגאונים +עי' ת' ר' נטרונאי גאון בהשגת הראב"ד ה' ציצית פ"א ה"ז, ות' ר' יהודאי הובאה בעיטור ציצית שער א' חלק א' (ר' לבוב דף ל' ג') ועוד+ ורבי' הא"י +הובא' סתם באשכול ה' ציצית ע' צ"ז+ ורבי' חננאל ג"כ סוברים (שעושים) כריכות.

התשובה אלו הכריכות לא עשינון מעולם ולא נעשה אותן ולא נאמין בהן +ואין אנו סוברים כך, ק'+ אלא אנו סומכין על מה שאמר התלמוד והוא, שנכרוך שלש כריכות +ה' ציצית פ"א ה"ז+ ונעשה הכריכה השלישית קשירה ויהיה הכל לחוליא אחת ונרחיק קצת ונכרוך שלש בקשירה ונרחיק קצת ונכרוך כך, עד שנעשה שבע חוליות +עי' תה"ג בתמים דעים ס' ל"ט, חידושי הרמב"ם ק' דף נ"ד א'+ כל חוליא שלש כריכות, ויהיה בין כל חוליא וחוליא מרחק קטן. ונתכוון שתהיינה השבע חוליות

כולן בשליש העליון של הציצית, ונניח השני שלישים, כשחוטיהם נפרדים + מנחות ל"ט א', ה' ציצית פ"א ה"ח. + ומה שנראה לי במה שאמרו מקצת הגאונים בדבר הכריכה, הוא, שהם סוברים, שאלו החוליות הנזכרות בתלמוד אינן מחוייבות אלא בחוט של תכלת, אבל עכשיו + ה' ציצית שם ה"ט, ועי' מש"כ ר"א עפשטיין בבית תלמוד ה' ש"ה + הואיל ואין לנו אלא לבן לבד, תספיק הכריכה איך שתהיה, ובלבד שהשליש העליון יהיה כרוך והשאר נפרד, אבל מספר אותן הכריכות הוא דבר שאין לו עיקר, אלא (הוא) מעשה זקנים. וכל דבר שיימצא + כ"כ רבי' גם בהקדמת משנה תורה + לאחד הגאונים, שלא נדע סבתו בו, צריך לומר עליו כמו שאמרו + ב"ב ק"ל ב', ועי' תה"ג הרכבי סי' קל"ג, פ"ן (צ"ל סי' שמ"ז ועיין אף תשובות הגאונים הרכבי סי' תנ"ו ולעיל סי' א' א"ן) [גמ' קדם ח"ב עמ' י"ט פ"ן כ"ן] + ז"ל לא מקרע תקרעוניה ולא מגמר תגמרון מיניה, אולי יש להם בזה עיקר. אבל להצטמצם בעשית החוליות, שהיא מן התלמוד, ראויה יותר ומאמר מפורש, שאיש אינו יכול לדחותו. וזו הכריכה אינה אלא קולא בלבד ואנחנו לא נדע אותה בשום פנים.

הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות ציצית סימן טו

טו (איתמר) (שם דף לט א) אמר רב תכלת שכרך רובה כשירה. אפילו לא כרך בה אלא חוליא אחת כשירה. ונוי תכלת שלישי גדיל וב' שלישי ענף. וכמה שיעור חוליא. תני רבי אומר כדי שיכרוך וישנה וישלש. תנא הפוחת לא יפחות מז' והמוסיף אל יוסיף על י"ג. לא יפחות משבעה כנגד שבעה רקיעים. ואל יוסיף על י"ג כנגד ז' רקיעים ושש אורים שביניהם. תנא מתחיל בלבן ומסיים בלבן מתחיל בלבן הכנף מין כנף ומסיים בלבן מעלין בקדושה ואין מורידין. נראה דדוקא כשיש תכלת אז יש לדקדק במנין חוליות. שהתכלת ניכר בחוליות ודומה לרקיע והלבן דומה לאויר שבין רקיע לרקיע. אבל האידנא שאין לנו תכלת אין לדקדק במנין החוליות ומהאי טעמא אין צריך לקשור על כל חוליא וחוליא. כי הקשר הוא להכיר מנין החוליות. ולה' קשרים לא מצינו סמך דבימי חכמים היו עושין ז' קשרים לכל הפחות. כדאמר הפוחת לא יפחות מז' ועל כל חוליא קשר ואם נפרש שצריך לקשר דקאמר (דף לח ב) היינו א' של לבן וא' של תכלת אז נמצא סמך לה' קשרים דתחלה קושר סמוך לכנף וכורך חוליא לבן וחוליא תכלת וקושר הרי ב' ועוד לבן ותכלת וקושר הרי ג' ועוד לבן ותכלת וקושר הרי ד' ומסיים בלבן וקושר הרי ה'. ורש"י פירש דהא דאמר (דף מג ב) מצות ציצית שקולה כנגד כל המצות היינו טעמא דציצית בגמטריא שש מאות וח' חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג:

ואף על גב דציצית כתיב חסר יו"ד אצל התי"ו. בתנחומא קאמר דבחד כתב לציצית הלמ"ד משלמת חסרון שלשה היודי"ן והיה ר"ת ז"ל נוהג לעשות ב' קשרים אצל הכנף ומעט כריכה ביניהם וג' בסוף הגדיל משום מעלין בקודש ולא מורידין. ובכל קשר היה קושר ב' קשרים כי האחד לא יתקיים ולא חשיב קשר. ומן החוט של הכרך היה עושה כל הקשרים והאידנא נהוג לעשות ד' אורים שבין ה' קשרים שוין כל אחד רוחב (ד') גודל עם הקשר והוא נוי הציצית ומתקיים הגדיל יפה וחולקין ח' חוטין ד' לכאן וד' לכאן ועושין הקשר:

החילזון (סורקס טרונקולוס)

רב עמרם גאון
ותוספות

רמב"ם
(על פי יהודי תימן)

אר"י ז"ל
(ראדזין)

ראב"ד

תשובות הגאונים - שערי תשובה סימן קנט

...והפוחת לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה כך פי' כשהיה תכלת ביד ישראל כשהיו מטילין ציצית לבגד כך היו עושין לאותו שליש גדול חוליא א' של ציצית לבנה וחוליא א' של תכלת... וכמה שיעור חוליא תניא ר' אומר כדי שיכרוך וישנה וישלש והיינו חוליות דקאמר' תנא הפוחת לא יפחות מז' והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה ובאיזה צד סודרן כשהוא מתחיל מתחיל בלבן וכשהוא מסיים מסיים בלבן וכך היה גודל א' קשר התחתון חוליא של לבן ועליה חוליא של תכלת ועליה של לבן וקושר קשר העליון ואם רצה להוסיף חוליות עד י"ג מוסיף כסדר הזה...

ספר העיטור הלכות ציצית דף סט עמוד א

ובזמן שהיה התכלת מצוי היו אלה הח' חוטין ד' תכלת וד' לבן ומתחיל וקושר בלבן וכורך חוליא אחד כדי שיכרוך וישנה וישלש וקושר נמצא שהיה בין הקשרים ה' של לבן וג' של תכלת. ומסתברא לן עכשיו שאין תכלת והכל לבן אין לנו היכר חוליות ונהגו לעשותם קשרים כנגד ה' שהיו בלבן שנים סמוך לטלית וג' בסוף הגדיל וכורך ושונה וגודל ד' חוטין בחוט הארוך עד שיהא שליש גדיל ושני שלישי ענף... ורב עמרם ריש מתיבתא בתשובותיו כ"כ וכך היה גודל אחר קשר התחתון חוליא ועליו חוליא תכלת ועליו לבן וכך עוד ז' קשרים וקושר קשר העליון ואם רצה מוסיף עד י"ג ואחר שקושר הקשרים העליונים מפריד החוטין ומבדילן זמ"ז וכן עושה בד' כנפותיה.

רב עמרם גאון - 7 או 13 חוליות כאשר הלבן והתכלת מתחלפים לסירוגין. יש קשר בתחילה ובסוף, ועל-פי בעל העיטור, יש קשר אחרי כל חוליה (קשרים אלה אינם כפולים אלא שהפתיל מוכנס מתחת לעצמו - ולפי שו"ת בנימין זאב הקשרים הם כפולים).

תוספות מסכת מנחות דף לט עמוד א

לא יפחות משבע כנגד שבעה רקיעים - לפי שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ואנן דלית לן תכלת לא קפדינן בהא והא נמי דאמרינן צריך לקשור על כל חוליא וחוליא היינו כדי שיהא ניכר התכלת ומה שאנו נוהגים חמשה קשרים פירש בקונטרס גבי ציצית שקולה כנגד כל המצות לפי שציצית עולה ת"ר וח' חוטין וחמשה קשרים עולה תרי"ג ומיהו כל ציצית האמורים בפרשה חסירים יו"ד ויש לומר שיש פסוק והיה לכם לציצית וג' ציצית כתובים בפרשה ולמ"ד זו משלימתן וכן נוהג רבינו תם לעשות אותן ה' קשרים ב' בסמוך לטלית וג' סמוך לפתיל משום מעלין בקדש ולא מורדין כדאמרינן שמסיים בלבן ועל כל קשר שני קשרים כדי שיהא קשר של קיימא מיהו לא מצינו שום סמך בהש"ס מפורש מה' קשרים ויש לומר דהא דאמרינן צריך לקשור על כל חוליא וחוליא היינו אחת של לבן ואחת של תכלת שהן שתיים והשתא כשאין פוחת משבע עושה ה' קשרים סמוך לטלית קשר אחד ואחר כך שתי חוליות אחת של תכלת ואחת של לבן קשר אחד עד שמסיים שש חוליות הרי ארבעה קשרים ואחר כך עושה חוליא שביעית של לבן כדי שיהא מסיים בלבן ואחר כך קושר אחד הרי ה' קשרים וי"מ לא יפחות משבע כריכות בין כל קשר וקשר.

תוספות - קשר כפול בהתחלה ואחריו חוליה (בת 3 כריכות) של לבן וחוליה של תכלת ואחריה קשר כפול שני. אח"כ שוב חוליה של לבן וחוליה של תכלת וקשר כפול, ושוב חוליה של לבן וחוליה של תכלת וקשר כפול, ומסיים בחוליה לבנה וקשר כפול. יש בסה"כ 7 חוליות ו-5 קשרים.

ביאור הגר"א אורח חיים סימן יא

נוהגים כו'. בתוס' שם כ' וי"מ הפוחת כו' קאי אמנין הכריכות ע"כ בראשונה ז' ומוסיפין והולכין שנים שנים עד שהאחרונה י"ג אבל האחרונים כתבו שבין הכל ל"ט כמנין השם די"מ הפוחת כו' קאי על מנין החוליות:

הגר"א - 13 חוליות, כאשר צבע החוליות מתחלף לסירוגין בין לבן לתכלת, משתלבות בין 5 קשרים כפולים. בין הקשר הראשון לשני 4 חוליות (לבן, תכלת, לבן, תכלת) וכן בין השני לשלישי ובין השלישי והרביעי. בין הקשר הרביעי לאחרון חוליה אחת לבנה.

הרמב"ם לפי שיטת
האדמו"ר מראדזין
המבוססת על שיטת
האר"י - כל הליפופים
הם בתכלת חוץ מהלי-
פוף הראשון והאחרון.
יש 5 קשרים: בין הרא-
שון והשני 7 ליפופים. בין
השני לשלישי 8 ליפופים.
בין השלישי לרביעי 11
ליפופים. בין הרביעי
לחמישי 13 ליפופים. כל
קבוצה של 3 ליפופים
מופרדת על-ידי הכנסת
פתיל התכלת מתחת
לעצמם כדי לחברם יחד.

רבינו] בחיי במדבר פרק טו

וכתב הרמב"ן ז"ל (נלע"ד שזה טעות סופר וצריך לומר
הרמב"ם)... וכיצד הוא עושה, לוקח חוט אחד מן הלבן
וכורך בו כריכה אחת על שאר החוטים בצד הבגד
ומניחו, ולוקח חוט התכלת וכורך בו שני כריכות בצד
כריכה של לבן וקושר, ואלו השלש כריכות נקראות
חוליא, כמו שאמרנו, וזהו הנקרא קשר העליון, ומרחיק
מעט ועושה חוליא שניה בחוט של תכלת לבדו, ומרחיק
מעט ועושה חוליא שלישית, וכן עד חוליא אחרונה שהוא
כורך בה שתי כריכות של תכלת וכריכה אחרונה של
לבן, מפני שהתחיל בלבן מסיים בו, שכך כתיב: "ונתנו על
ציצית הכנף פתיל תכלת". ואמרו רז"ל: (מנחות לט א)
"הכנף", מין כנף, שיהא סמוך לכנף מינה. ואחר כך "פתיל
תכלת". ומסיים בלבן משום דמעלין בקדש ולא מורדין,
וכיון שהקדימו הכתוב למין כנף שמע מינה חשוב הוא ואם
היה מסיים בתכלת מוריד הוא. ולפי שהמצוה של תכלת
שיהיה הפתיל כלו תכלת לא נעשה מהלבן אלא כריכה
אחת בלבד סמוכה לכנף מין כנף, ושאר החוליא עם
החוליות כלן בתכלת, חוץ מכריכה אחרונה שהיא בלבן
הואיל והתחיל בו, וכן כתבו הגאונים ז"ל בחבוריהם
ובתשובות שאלות שלהן.

שו"ת הרמב"ם סימן קלח

התשובה אלו הכריכות לא עשיון מעולם ולא נעשה
אותן ולא נאמין בהן + ואין אנו סוברים כך, ק' + אלא אנו סומכין
על מה שאמר התלמוד והוא, שנכרך שלש כריכות + ה'
ציצית פ"א ה"ז + ונעשה הכריכה השלישית קשירה ויהיה
הכל לחוליא אחת ונרחיק קצת ונכרך שלש בקשירה
ונרחיק קצת ונכרך כך, עד שנעשה שבע חוליות + ע"י תה"ג
בתמים דעים ס"י ל"ט, חידושי הרמב"ם ק' דף נ"ד א' + כל חוליא שלש
כריכות, ויהיה בין כל חוליא וחוליא מרחק קטן...

הרמב"ם - כל הליפוף-
פים הם בתכלת חוץ
מהראשון ומהאחרון. 7
או 13 חוליות שבסופן
קשר - לחזקן ולהפרי-
דן אחת מהשניה. ליהודי
תימן ישנה מסורת
(שקיימת גם בציצית ללא
תכלת) של קשירת כל
חוליה באופן מיוחד.

רמב"ם הלכות ציצית פרק א

הלכה ו

כיצד ב עושים את הציצית, מתחיל מזוית של טלית שהיא סוף
הארוג ומרחיק ממנה לא יותר על שלש אצבעות למעלה ולא
פחות מקשר גודל ומכניס שם ג ארבעה חוטים וכוּפּוּלן
באמצע, נמצאו שמונה חוטים משולשין ד תלויין מן הקרן,
ואורך החוטים השמונה אין פחות מארבע אצבעות, ואם היו
יותר על כן אפילו אמה או שתים כשרין, וכל האצבעות
בגודל, ויהיה אחד משמונה החוטים חוט תכלת והשבעה
לבנים. +/השגת הראב"ד/ ויהיה אחד משמונה החוטים חוט תכלת והשבעה
לבנים. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ טעות הוא זה אלא השנים של תכלת והששה
לבנים עכ"ל. +

הלכה ז

ולוקח חוט אחד מן הלבן וכורך בו כריכה אחת על שאר
החוטים בצד הבגד ומניחו, ולוקח חוט התכלת וכורך בו
שתי כריכות בצד כריכה של לבן וקושר, ואלו השלש
כריכות הם הנקראין חוליא, ומרחיק מעט ועושה חוליא
שניה בחוט של תכלת לבדו, ומרחיק מעט ועושה חוליא
שלישית וכן עד חוליא אחרונה שהוא כורך בה שתי
כריכות של תכלת, וכריכה אחרונה של לבן, מפני שהתחיל
בלבן מסיים בו שמעלין בקודש ולא מורדין, ולמה יתחיל
בלבן כדי שיהא סמוך לכנף מינה, ועל דרך זה הוא עושה
בארבע הכנפות. +/השגת הראב"ד/ ולוקח חוט אחד מן הלבן וכו' עד
בארבע הכנפות. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ זה הסדר אין לו שרש ולא ענף ולמה
יותר בתכלת מבלבן שהוא מין כנף וממנו מתחיל ובו מסיים ובכריכותיו הוא
ממעט אין זה כי אם שגיון גדול, והגאון רב נטרונאי ז"ל סידר אותו יפה סידור
נאה מאד על דרך שאמרה ההלכה, וכמה שיעור חוליא כדי שיכורך וישנה
וישלב אתכלת קאי, ותנא דתנא הפוחת לא יפחות משבעה על הכריכות קאי
שהן שלש מן התכלת וארבע מן הלבן מפני שמתחיל בלבן ומסיים בלבן,
קושר תחלה סמוך לכנף קשר אחד בחוט לבן ובחוט של תכלת והוא שנקרא
קשר העליון ואחר כך כורך שני חוטים אחד של לבן ואחד של תכלת עד שש
כריכות והשביעית לבן לבדו וזהו שבע שאמרנו והן חוליא אחת ואלו הכריכות
כולן על ששה החוטים המשולשים והמשולשלים בכנף ובענין זה עושה ה' קשרים
ובין כל קשר וקשר חוליא של שבע כריכות כאשר אמרנו, ונהגו לעשות חוליא
אחת בשני קשרים סמוך לכנף ושתי חוליות בסוף הגדיל עם שלשה קשרים
ובאמצע כורך בלא דקדוק בין מכוּנס בין מפוזר בתכלת ולבן עכ"ל. +

הלכה ח

כמה חוליות הוא עושה בכל כנף, לא פחות ה משבע ולא
יותר משלש + עשרה, וזו היא מצוה מן המובחר, ואם לא
כרך עליה אלא חוליא אחת כשרה, ואם כרך התכלת על
רוב הציצית כשרה, ונוי התכלת שיהיו כל החוליות בשליש
החוטים המשולשלין ושני שלישיהן ענף, וצריך לפרדו עד
שיהיה כציצית שיער הראש.

רמב"ם הלכות ציצית פרק א

הלכה ו

+/השגת הראב"ד/ ויהיה אחד משמונה החוטין חוט תכלת והשבעה לבנים. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ /טעות הוא זה אלא השנים של תכלת והששה לבנים עכ"ל.+

הלכה ז

+/השגת הראב"ד/ ולוקח חוט אחד מן הלבן וכו' עד בארבע הכנפות. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ זה הסדר אין לו שרש ולא ענף ולמה יותר בתכלת מבלבן שהוא מין כנף וממנו מתחיל ובו מסיים ובכריכותיו הוא ממעט אין זה כי אם שגיון גדול, והגאון רב נטרונאי ז"ל סידר אותו יפה סידור נאה מאד על דרך שאמרה ההלכה, וכמה שיעור חוליא כדי שיכרוך וישנה וישלש אתכלת קאי, ותנא דתנא הפוחת לא יפחות משבעה על הכריכות קאי שהן שלש מן התכלת וארבע מן הלבן מפני שמתחיל בלבן ומסיים בלבן, קושר תחלה סמוך לכנף קשר אחד בחוט לבן ובחוט של תכלת והוא שנקרא קשר העליון ואחר כך כורך שני חוטין אחד של לבן ואחד של תכלת עד שש כריכות והשביעית לבן לבדו וזהו שבע שאמרנו והן חוליא אחת ואלו הכריכות כולן על ששה החוטין המשלשלים והמשולשלים בכנף ובענין זה עושה ה' קשרים ובין כל קשר וקשר חוליא של שבע כריכות כאשר אמרנו, ונהגו לעשות חוליא אחת בשני קשרים סמוך לכנף ושתי חוליות בסוף הגדיל עם שלשה קשרים ובאמצע כורך בלא דקדוק בין מכונס בין מפוזר בתכלת ולבן עכ"ל.+

הראב"ד על-פי רב נטרונאי גאון - 5 קשרי- רים. בין כל קשר 7 עד 13 כריכות כאשר צבעה של כל כריכה מתחלף לסירוגין בין לבן לתכלת. בין הקשר השני והשלישי שי מספר הכריכות אינו מוגדה וכן לא לגמרי ברור האם צבען מתחלף לסירוגין בין לבן לתכלת או האם הן כולן לבן.

ספר החינוך מצוה שפו

כיצד עושין הציצית, מעבירין ארבעה חוטין בכנף הבגד, שהן שמונה ראשי חוטין כשהן תלויין בכנף, ואין תולה אותן סמוך ממש לשפת הבגד ולא רחוק, אלא סמוך כשיעור גודל מראשו עד הפרק ראשון, כדאמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן בגמרא [שם מ"ב ע"א], וצריך להרחיק כמלוא קשר גודל. ועושה אחד מהן גדול כדי שיכרוך בו האחרים, וקושרן בחמשה מקומות קשר כפול, ובין קשר וקשר עושה שלש חוליות ובאמצעות הקשר האחרון עושה ארבע חוליות, שנמצאו בין כולן י"ג חוליות. ועושה החוטין ארוכים בכדי שיספיקו שיהיה בהן שני חלקים ענף, כלומר בלא קשרים וחוליות, מלבד הקשרים והחוליות, זהו עיקר מצותו לכתחילה. אבל דיעבד אפילו בחוליה אחת יצא. וכן בדיעבד אם נתמעטו חוטי הציצית אפילו לא נשאר בהן אלא כדי עניבה כשר, אבל נפסק אפילו חוט אחד מהן מעיקרו פסול.

ספר החינוך - 13 חו- ליות כאשר צבעה של כל חוליה מתחלף לסירוגין בין לבן לתכלת ומשולבות בין 5 קשרים כפולים. בין הקשר הראשון והשני 3 חו- ליות (לבן, תכלת, לבן). אחרי הקשר השני 3 חוליות (תכלת, לבן, תכלת). אחרי הקשר השלישי עוד 3 חוליות (לבן, תכלת, לבן). ואחרי הקשר הרביעי 4 חוליות (תכלת, לבן, תכלת, לבן).

